lităţii lui M. Kogălniceanu, conflictului acestuia cu unii din oamenii din preajma domnitorului (p. 333 şi urm.).

Faptele sînt expuse cu multă precizie, detaliile, încadrate la locul lor, devin semnificative, adaugă un plus substanţial de înţelegere şi colorează expunerea. Nimic nu este de prisos, totul este organic integrat şi sudat.

Ultimile două capitole ale cărţii *(Alexandru Ioan Cuza faţă de viaţa economică, administrativă şi culturală a ţării, precum şi faţă de românii din Transilvania* şi *Ultimii ani ai vieţii (1866—1873). Moartea lui Cuza. Amintirea lui Cuza şi judecata posterităţii)* vădesc atenta preocupare a autorului de a reliefa toate laturile puternicei personalităţi a domnitorului căruia nu-i era străin nimic din ceea ce era necesar poporului, pentru propăşirea, pentru afirmarea plenară a capacităţilor sale, în cadrul civilizaţiei contemporane.

Concluzia apare firească. Cuza rămîne, în fond, „un mare revoluţionar al poporului român; a urmărit statornic îndeplinirea programului de la 1848 şi a contribuit în chip esenţial la îndeplinirea unor puncte principale ale acestui program. A binemeritat astfel de la patrie; numele lui va rămîne înscris cu litere de aur în cartea istoriei poporului nostru, alături de numele marilor voievozi şi domni ai lui" (p. 467).

Adăugîndu-şi o importantă operă la prestigioasa-i activitate, prin cartea sa, profesorul Constatin C. Giurescu, răspunzînd şi unui imperativ patriotic, a înălţat lui Alexandru Ioan Cuza, Domnului Unirii, un monument mai durabil decît arama.

Gh. Platon

D. BERLESCU, C. BOTEZ, I. SAIZU: *File din istoricul fabricii de celuloză şi hîrtie „Letea" — Bacău*, 1969, 294 p.

În preajma împlinirii a 90 de ani de la înfiinţarea celei dintîi societăţi industriale din România pentru fabricarea hîrtiei — fabrica „Letea" din Bacău — un colectiv de istorici ieşeni, format din D. Berlescu, C. Botez şi I. Saizu, a elaborat o foarte interesantă lucrare monografică abordînd o diversitate de aspecte esenţiale din istoria acestei mari întreprinderi. Sarcina autorilor n-a fost deloc uşoară dacă se are în vedere complexitatea problemelor de istorie economică, politică şi socială pe care le implică alcătuirea unei astfel de monografii. Beneficiind însă de un bogat material documentar, în cea mai mare parte inedit, cum şi de sprijinul eficient primit — după însăşi mărturisirea autorilor — din partea conducerii întreprinderii, îndeosebi în ce priveşte furnizarea informaţiilor de ordin strict tehnic, autorii au reuşit să elaboreze o lucrare de o elevată ţinută ştiinţifică, a cărei calitate fundamentală constă în tratarea logică, sistematică şi, mai ales, echilibrată a faptelor şi fenomenelor — istorice în esenţă — într-un limbaj clar şi precis, făcînd-o astfel accesibilă unui cerc mai larg de cititori.

Precedată de un lămuritor „Cuvînt înainte" în care autorii fixează coordonatele de bază ale lucrării, monografia debutează printr-un capitol consacrat *Primelor începuturi ale fabricării hîrtiei în România.* Deşi acest aspect nu formează pentru întîia oară obiectul unei cercetări, autorii, fără a se limita la prezentarea descriptivă a faptelor expuse în lucrările de specialitate de pînă acum, analizează, cu un remarcabil discernămînt critic, realităţile istorice obiective ce au stat la baza începuturilor industriei noastre de hîrtie.

Prezentînd într-un amplu capitol *Activitatea economică a fabricii „Letea" între anii 1881—1944,* autorii scot în relief particularităţile de dezvoltare a întreprinderii în raport cu evoluţia întregii economii naţionale, divizînd perioada, în scopul nuanţării, în etape istorice distincte. Deşi situată în preajma unor inepuizabile surse de materie primă şi deşi înzestrată chiar de la început cu utilaje moderne,

fabrica „Letea" a parcurs un drum anevoios, mai cu seamă în primele ei decenii de existenţă. Şi faptul este explicabil dacă se are în vedere acelaşi cadru general: potenţialul industrial scăzut al ţării, dependenţa industriei autohtone de tehnica din import, concurenţa străină chiar pe piaţa românească etc. În pofida oricăror greutăţi existente, mai ales pînă la începutul secolului nostru, întreprinderea a reuşit an de an să-şi consolideze poziţia în ramură, să-şi sporească capitalul social, investiţiile, forţa motrice şi personalul.

Trecînd de la analiza factorului economic la analiza celui social, autorii consacră un capitol aparte *Luptei muncitorilor de la Fabrica „Letea" împotriva exploatării pentru dreptate socială* în perioada cuprinsă de la înfiinţarea întreprinderii şi pînă la eliberarea ţării de sub jugul fascist. Monografia oferă cititorilor interesante aprecieri privind mîna de lucru utilizată de fabrică (cifric şi compoziţional), condiţiile de muncă şi viaţă ale acestora, legislaţia muncii şi acţiunile muncitoreşti din perioada respectivă. Pornind de la faptul că „Letea" a fost una din primele întreprinderi de tip capitalist de la noi, luînd fiinţă într-o vreme cînd mişcarea muncitorească din România era în faza de început, autorii au prezentat, în această parte a lucrării, situaţia şi lupta muncitorimii băcăuane nu ca un fenomen izolat, ci ca o componentă a luptei generale a muncitorilor din întreaga ţară împotriva regimului burghezo-moşieresc.

Prin materiale inedite, autorii au avut posibilitatea să spulbere totodată unele idei preconcepute: că la fabrica „Letea", datorită unor măsuri nu ar fi existat o mişcare revoluţionară. Analiza pe care autorii o realizează şi în special conţinutul unor documente permite redarea adevăratei realităţi. În acest sens, exemplul cel mai edificator considerăm că rezultă dintr-un document din 30 aprilie 1920, cînd muncitorii, într-un memoriu, solicită şi reuşesc ca fabrica să fie oprită la 1 Mai şi în schimb să lucreze la 10 mai (a se vedea amănunte extrem de preţioase în lucrare la paginile 111—113). Prin evidenţierea contribuţiei adusă de muncitorimea băcăuană, în diverse etape, la îmbogăţirea tradiţiilor noastre revoluţionare, autorii realizează de fapt o adevărată pagină de istorie a mişcării muncitoreşti.

Într-un capitol de mai mică întindere este urmărită activitatea economică a *Fabricii de celuloză şi hîrtie „Letea" după insurecţia naţională antifascistă din august 1944 pînă la 11 iunie 1948, momentul naţionalizării principalelor mijloace de producţie.* Sînt reliefate aici eforturile depuse de către forţele progresiste centrale şi locale, în condiţiile generale de democratizare a vieţii interne, în vederea remedierii consecinţelor evacuării efectuate în vremea războiului (aprilie 1944), pentru repunerea în funcţiune a utilajelor — transferate cu acel prilej la Zărneşti, — pentru redresarea economică şi pentru revenirea la nivelul antebelic al producţiei. Răspunzînd imperativelor acelei vremi, muncitorii de la „Letea" au oferit un exemplu sugestiv de participare activă a maselor la lupta pentru radicalizarea vieţii social-economice pe baze pur democratice.

Concluziile autorilor, rezultate din analiza atentă a factorilor economici, politici şi sociali specifici perioadei amintite constituie, în totalitatea lor, un preambul util pentru înţelegerea deplină a capitolului următor privind *Activitatea economică a Fabricii „Letea" în anii construcţiei şi desăvîrşirii socialismului.* După actul naţionalizării principalelor mijloace de producţie şi o dată cu trecerea la înfăptuirea vastului program de aşezare a întregii economii pe baza producţiei moderne, în vechea fabrică „Letea", la fel ca şi în alte întreprinderi, au fost operate mari transformări înnoitoare. Înfăţişînd multiplele aspecte ale activităţii acestei întreprinderi în cadrul procesului general de industrializare socialistă, autorii insistă cu precădere asupra celor mai însemnate dintre ele, cum ar fi: dezvoltarea bazei tehnice şi economice a fabricii, dinamica utilizării forţei de muncă şi a pregătirii ei profesionale, organizarea ştiinţifică a producţiei şi a muncii, creşterea producţiei industriale şi a calităţii produselor, eficienţa — prin exemplificare — a conlucrării între

cercetarea ştiinţifică şi munca productivă. Atenţia cuvenită este acordată şi altor chestiuni ca: creşterea productivităţii muncii, mijloacele circulante, preţul de cost şi rentabilitatea producţiei. Bogată în fapte şi constatări, această parte a lucrării prezintă, îndeosebi pentru specialişti, un mare interes şi o mare utilitate, fiind vorba, pe de o parte de urmărirea procesului de transformare a unei mari unităţi industriale din întreprindere capitalistă în întreprindere socialistă şi, pe de altă parte, fiindcă concluziile rezultate din prelucrarea materialului faptic au, prin puterea exemplului. o netăgăduită valoare practică.

Cît priveşte ponderea întreprinderii în procesul dezvoltării multilaterale a uneia din vechile noastre aşezări urbane, aceasta constituie obiectul ultimului capitol al lucrării *Fabrica „Letea" în cadrul dezvoltării oraşului Bacău.* Observaţii pertinente privind unele procese demografice, urbanistice şi, concomitent, social-culturale, procese ce au întregit istoria de aproape nouă decenii a fabricii, sporesc valoarea ştiinţifică a prezentei monografii.

Pentru cercetătorii străini, un substanţial rezumat în limbile germană, franceză şi engleză avertizează asupra problematicii dezbătută în lucrare.

Privită în ansamblu, monografia „Letei" se înscrie în rîndul realizărilor de seamă ale noii noastre istoriografii. Fundamentată pe un amplu şi variat material documentar, bogată în idei şi fapte noi redate într-o expunere îngrijită, lucrarea prezintă un deosebit interes nu numai pentru istorici, dar şi pentru economişti şi sociologi. Şi dacă ne referim la condiţiile de apariţie — asigurate cu sprijinul Comitetului de direcţie al fabricii — socotim lucrarea un grăitor exemplu de folosire judicioasă a posibilităţilor locale în valorificarea cercetării ştiinţifice.

D. Vitcu

ILIE CORFUS: *Agricultura Ţării Româneşti în prima jumătate a secolului al XIX-lea.* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1969, 403 p.

Lucrarea de faţă, tratînd problema agriculturii din perioada descompunerii feudalismului şi a dezvoltării relaţiilor capitaliste, vizează aspectul social-economic fundamental al epocii. Rezultat al unei impresionante investigaţii, baza lucrării o constituie materialul inedit de arhivă — monografia, consacrată studiului agriculturii Ţării Româneşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea, este binevenită. Sintetizarea acestei probleme, pentru prima dată în istoriografie şi, mai ales, străduinţa reputatului cercetător, Ilie Corfus, de a elucida aspectele mai puţin cunoscute sau interpretate unilateral pînă acum, imprimă lucrării o valoare aparte în activitatea de cercetare a istoriei secolului trecut.

Principalele probleme, asupra cărora se opreşte autorul: relaţiile dintre stăpînii de moşie şi clăcaşi, claca, dijma şi, în general, evoluţia rentei feudale, situaţia rezervei feudale, întinderea şi producţia moşiilor lucrate, vizează trăsăturile fundamentale ale economiei agrare din Ţara Românească din prima jumătate a secolului trecut.

După prezentarea — în primele patru capitole, din cele 12 cîte are lucrarea — a relaţiilor agrare din perioada 1800—1830, în continuare, se acordă un spaţiu mult mai mare perioadei regulamentare ,pentru care autorul are la îndemînă un material mai vast şi mai concludent. Plecînd de la analiza succintă a principalelor legiuiri, care au reglementat raporturile dintre săteni şi stăpîni — „Pravilniceasca condică", „Legiuirea Caragea" şi „Regulamentul organic" — se acordă atenţie sporită aplicării acestora. Datorită rezistenţei ţărănimii şi lipsei de interes din partea stăpînilor, dispoziţiile legiuirilor agrare nu au putut fi aplicate în litera lor, ceea ce a determinat ca munca de clacă să fie redusă, clăcaşii achitînd, de obicei, claca în bani. Cea mai importantă sursă de venit pentru moşie continua să fie dijma din produsele obţinute de clăcaşi, pe pămîntul lucrat de ei şi pentru ei.